П. Берон (ред.). 2001. Биоразнообразие на Кресненския пролом: 325-330
P. Beron (ed.). 2001. Biodiversity of Kresna Gorge (SW Bulgaria): 325-330

Прилепите (Mammalia: Chiroptera) в Кресненския пролом

Боян П. ПЕТРОВ

Увод

В българската зоологическа литература почти липсват публикации върху видовия състав на прилепите, обитаващи райони без пещери, минни галерии или стари гори. Сред главните причини могат да се посочат трудностите от методологичен характер (затруднен отлов), както и фактическата липса на продължителни регионални проучвания вследствие на малкия брой активни хироптеролози. Настоящото изследване е едно от първите у нас, които представят данни от системно проучване върху прилепната фауна един сравнително малък по площ некарстов район-Кресненския пролом.

Кратък преглед на литературата

Само 3 са публикациите, засягащи прилепите на Кресненския пролом. PANDURSKA (1993) съобщава за наличие на лятна колония от трицветен нощник (*Myotis emarginatus*) в средното течение на р. Струма. За съжаление не се конкретизират точното място, броят на екземплярите и статусът на колонията. Втория принос е дело на чешки натуралисти, които при изследване на хранителния спектър на бухала, *Bubo bubo* (Linnaeus, 1758), в северния край на пролома съобщават за наличието на останки от полунощен прилеп, *Eptesicus serotinus* (Schreber, 1774) (OBUCH & BENDA, 1996). Данните за третия вид, малък вечерник *Nyctalus leisleri* (Kuhl, 1817), са подготвени за публикуване от района на с. Горна Брезница (P. Benda, лично съобщение). Всички известни до 1997г. данни (13 вида) са обобщени от PETROV (1997) и ПЕТРОВ (1997), но пълните резултати не са били публикувани.

Материал и методи

Данните за настоящото изследване са събирани през периода 1990-2000г. През общо 62 полеви дни, са проведени 21 улова с орнитологични мрежи (6 m и 12 m). С мрежи са уловени 11 вида прилепи. Обитанието на 1 вид (*Nyctalus noctula*) е установено чрез визуални наблюдения (в полет), 5 вида са установени чрез ръчен сбор от проучвателни галерии, скални цепки, отводнителни канавки, както и такива, сгазени от МПС. За потвърждаване на някои от определенията на прилепи в полет (напр. *Nyctalus noctula*, *Eptesicus serotinus*) са използувани ултразвукови детектори Pettersson D-100 и модела D-200. Най-системни наблюдения са провеждани в отсечката от гара Пейо Яворов до гара Стара Кресна до 150 m надречна височина.

Списък на видовете

Установено е обитанието на 17 вида прилепи (59% от фауната на разреда, установена у нас) от 10 рода. Данните за 16 вида идват от наблюдения и улови на автора, 1 вид (*Nyctalus leisleri*) се съобщава по литературни данни. Изписването на латинските имена на видовете следва препоръките на BOGDANOWICZ & KOCK (1998). Данните за периода на обитание следват информацията от полевите изследвания. С (+) са отбелязани сигурните данни, със знака (-) е отбелязано отрицателното мнението на автора по съответния въпрос. Означението (?) отразява вероятност, поради липса на полеви данни.

№	Вид	Период на обитание	Размножаване		Зимуване	
			набл.	вер.	набл.	вер.
1	2	3	4	5	6	7
1.	*Rhinolophus ferrumequinum* (Schreber, 1774) Голям подковонос	I-XII	+		+	
2.	*Rhinolophus hipposideros* (Bechstein, 1800) Малък подковонос	I-XII	+		+	
3.	*Rhinolophus euryale* Blasius, 1853 Южен подковонос	IV-VIII	+			-
4.	*Myotis bechsteinii* (Kuhl, 1817) Дългоух нощник	VI-VIII		+		+
5.	*Myotis blythii* (Tomes, 1857) Остроух нощник	V-VIII		?		?
6.	*Myotis emarginatus* (Geoffroy, 1806) Трицветен нощник	IV-VII	+			-
7.	*Myotis nattereri* (Kuhl, 1817) Натереров нощник	IV		+		+

1	2	3	4	5	6	7
8.	*Nyctalus noctula* (Schreber, 1774) Ръждив вечерник	IV-X		?		-
9.	*Nyctalus leisleri* (Kuhl, 1817) Малък вечерник			?		?
10.	*Eptesicus serotinus* (Schreber, 1774) Полунощен прилеп	IV-X		+		+
11.	*Hypsugo savii* (Bonaparte, 1837) Савиево прилепче	I-XII	+		+	
12.	*Pipistrellus pipistrellus* (Schreber, 1774) Малко кафяво прилепче	IX		+		+
13.	*Pipistrellus nathusii* (Keyserling & Blasius, 1839) Натузиево прилепче	VI		+		+
14.	*Miniopterus schreibersii* (Kuhl, 1817) Дългокрил прилеп	VI		-		-
15.	*Plecotus austriacus* (Fischer, 1829) Сив дългоух прилеп	I-XII		+	+	
16.	*Vespertilio murinus* Linnaeus, 1758 Двуцветен прилеп	V		-		+
17.	*Barbastella barbastellus* (Schreber, 1774) Широкоух прилеп	XII		-	+	

Изводи и заключение

До настоящия момент, високото видово разнообразие в пролома, отнесено към единица площ, се конкурира с добре проучените карстови райони на с. Карлуково (ок. 200 m н.м.в) (Popov & Ivanova, 1995) и този около с. Гинци (ок. 1000 m н.м.в) (Pandurska et al., 1999). Интересно е да се отбележи, че в Кресненския пролом и в двата цитирани района е установен равен брой видове- 17, въпреки че от Карлуково е известен и още един вид- *Myotis bechsteinii* (Horacek & Benda, in litt.). Общи за трите района са 10 вида: *Rhinolophus ferrumequinum, Rhinolophus hipposideros, Myotis bechsteinii, Myotis blythii, Myotis nattereri, Eptesicus serotinus, Hypsugo savii, Miniopterus schreibersii, Plecotus austriacus, Vespertilio murinus.*

Разглеждайки тези три сравнително добре проучени прилепни съобщества може да се обобщи, че видовото богатство изглежда не се определя от типа на основното местообитание (карстово или силикатно). От друга страна, въпреки големия брой общи видове, наличието на пещери (т.е. убежища с постоянна температура) обуславя промяна в качествения състав и количествено съотношение на прилепите, обитаващи даден район. Надморската височина също изглежда е основен фактор за пространствената диференциация на регионалните прилепни фауни (Пешев и др., под печат), без това обаче да води до съществени различия в общия брой на видовете (т.е. наситеността на съобществото).

От установените засега в района видове, внимание представлява срещането на студенолюбивите и с планински тип на разпространение у нас *Vespertilio murinus* и *Barbastella barbastellus*. Първия вид е установен по 1♂ екз. уловен в Шейтан дере (устието на р. Ощавска) в края на май 2000г. Наблюдения на този вид през летните месеци в други ниски части на страната (Popov & Ivanova, 1995), потвърждават извършването на сезонни миграции и скитания на единични (главно мъжки) екземпляри. Срещането на *Barbastella barbastellus* (установен по 1♀ екз. уловен в отводнителна канавка в края на декември 1999г.) следва да се обясни с вертикална сезонна миграция, вероятно от популацията, обитаваща прилежащите склоновете на Пирин.

Предвид на методологичните трудности при установяването на видовия състав на прилепните съобщества в некарстови райони, системният подход, продължителността и целогодишно присъствие в изследваната територия са от ключово значение за изчерпателността на полевите данни. Така например до 1991г. за района бяха публикувани само 2 вида. След 35 полеви дни през следващите 6 години (до 1997 вкл.) видовете станаха 13 на брой. До края на 2000 г. се добавиха още 4 вида. Независимо от 10 годишния период на изследване, все още не може да се твърди, че видовия състав на прилепната фауна е окончателно установен. Твърде вероятен за района е водния нощник (*Myotis daubentonii*), вид установен на много места покрай реките у нас, както и в Северна Гърция (Helversen & Weid, 1990). Предвид липсата на населени места от една страна и подчертаната му синантропност от друга, постоянното обитание на средиземноморското прилепче (*Pipistrellus kuhlii*) е слабо вероятно. С незакономерно разпространени (напр. *Myotis mystacinus*) или слабо познати (напр. *Tadarida teniotis*) у нас видове прилепи вероятния брой видове, срещащи се в пролома, е около 20 вида (от 29 установени у нас).

Имайки в предвид високия консервационен статут на прилепите според българските и международни нормативни разпоредби, съхраняването целостта на техните съобщества е от голямо значение за устойчивото съществуване на популациите, особено на редките и застрашени у нас и в Европа видове прилепи. Настоящото изследване установи, че огромната част от зимните и летни убежищата на прилепите, както и техните ловни площи са разположени покрай р. Струма до към 100 m надречна височина. Промяна или разрушаване именно на крайречните местообитания би довело до снижаване числеността на прилепите, намаляване на удобните за зимуване и размножаване убежища, дори изчезване на видове от пролома вследствие на увеличено човешко присъствие или нараснал транспортен поток.

Благодарности

За оказаната помощ по време на полевите изследвания изказвам благодарност на Борис Бъров (БДЗП), Стоян Бешков, Андрей Стоянов (НПМ), Георги Стоянов, Димитър Василев (ЕКО-КЛУБ 2000) и Lars Nissen (Tübingen). За ценните коментари и напътствия съм признателен на Васил Попов и Владимир Бешков (ИЗ).

Литература

Петров Б. 1997. Проучвания върху прилепите (Mammalia, Chiroptera) в Кресненското дефиле, ЮЗ България: видов състав, разпространение, биологични особености и проблеми на защитата.- Софийски университет "Св. Климент Охридски", Биологически факултет, Катедра "Екология и опазване на околната среда", 58 с.

Пешев Ц., Д. Пешев, В. Попов. [под печат]. Фауна на България- Mammalia.

Bogdanowicz W., D. Kock. 1998. Quoting and spelling names of species from H. Kuhl's "Die Deutschen Fledermäuse".- Bat Research News, **39** (1): 4-5.

Helversen O.Von, R. Weid. 1990. Die Verbreitung einiger Fledermausarten in Griechenland. - Bonn. Zool. Beitr., **41** (1): 9-22.

Obuch J., P. Benda. 1996. Contribution to the feeding ecology of *Strix aluco* and *Bubo bubo* (Aves: Strigiformes) in southwestern Bulgaria. - Acta Soc. Zool. Bohem., **60**: 43-49.

Pandurska R. 1993. Distribution and species diversity of cave-dwelling bats in Bulgaria and some remarks on the microclimatic conditions of the hibernation. - Trav. Inst. Speol. "Emile Racovitza", **32**: 155-163.

Pandurska R., V. Beshkov, I. Pandurski. 1999. Bats (Chiroptera) from the karst region of Gintzi village (North-West Bulgaria). - Acta zool. bulg., **55** (2/3): 69-72.

Petkov B. 1997. Bats (Mammalia: Chiroptera) of the Struma river valley, SW Bulgaria. In: Book of abstracts from Int. Conf. "Biodiversity and Ecological problems of Balkan fauna", Sofia 26-29.05.1997: 36.

Popov V., T. Ivanova. 1995. Morphoecological analysis and late quaternary history of a bat community in a karstic landscape in North Bulgaria.- Myotis, **32-33**: 21-31.

Адрес на автора:
Боян П. Петров
Национален природонаучен музей - БАН
Бул. Цар Освободител 1
1000 София
e-mail: boyanpp@hotmail.com

Bats (Mammalia: Chiroptera) in Kresna Gorge, SW Bulgaria

Boyan P. PETROV

(S u m m a r y)

The survey is the first in Bulgaria, which reveals the species composition of bats in a region that lacks caves, disused mine galleries and old growth forests. The chiropterofauna of the Kresna Gorge has never been studied before and thus only 3 species were known before the research. Hitherto recorded for the gorge are 17 bat species. This diversity is amongst the highest established in the country with regard to the size of the studied territory. Altitude, rather than the type of the habitats (e.g. the type of the bedrock) is presumed to play a major role in the composition of the local bat faunas. Discussed are also the seasonal occurrence, reproduction and hibernation of the species. Duration of the surveys in similar non-karstic areas, as well as all seasons observations are crucial to established the actual diversity of bats. Some more species as *Myotis daubentonii*, *Myotis mystacinus*, *Tadarida teniotis* and others are supposed to occur but are still not confirmed. Thus 2/3 of the European mainland bat fauna could be expected in this small-sized but very rich in biodiversity gorge.